UNIVERSITÉ DE COPENHAGUE

CAHIERS
DE
L'INSTITUT DU MOYEN-ÂGE GREC ET LATIN

87

Centre for the Aristotelian Tradition

Saxo Institute

2018

Anonymus Domus Petri 205 on Aristotle's *Categories* 7
An Edition

Heine Hansen

This is another installment in a series of editions of philosophical texts dealing with Aristotle's category of relation. The text in question is an excerpt from a mid-thirteenth-century commentary on Aristotle's *Categories* found in two manuscripts held in British libraries: Cambridge Peterhouse 205 *C* and Oxford, Bodleian, Canonici Miscellaneous 403 *O* .

Date Origin and Authorship

I have edited the first lecture *lectio* of this commentary elsewhere and the requisite prefatory information about the commentary its manuscripts, date of composition and contested authorship can be found there along with references to further studies.[1] But to briefly sum up: The commentary appears to date from c. 1250.[2] It is presumably of English origin and has been variously ascribed to Robert Kilwardby a Robert of England, and John Sackville (Sècheville). It was argued by Osmund Lewry and is generally agreed, that Kilwardby is not the author but there seems to be no decisive evidence as to whether the author may then have been yet another Robertus Anglicus, as David Piché assumes on the basis of a la-

[1]Heine Hansen, "A Book about Being: Anonymus Domus Petri 205 on Aristotle's *Categories*" *Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale* 27 2016) 273–302. The most in-depth studies of the material to date are P. Osmund Lewry *Robert Kilwardby's Writings on the Logica vetus* PhD Thesis Oxford: University of Oxford, 1978) and David Piché *Le Problème des universaux la faculté des arts de Paris entre 1230 et 1260* Paris: Vrin, 2005).

[2]Lewry *Robert Kilwardby's Writings* 92; 118; Piché *Problème des universaux* 131–36; Hansen, "Book about Being," 276.

ter ascription in one of the manuscripts O or Iohannes de Siccavilla, as tentatively suggested by Lewry or indeed, neither.[3]

As Lewry saw the two manuscripts have the same text up until just after the beginning of the discussion of chapter 10 of the *Categories*. The ending preserved in *O* is hardly the original ending, and it is not entirely certain whether the ending preserved in *C* is.[4] A commentary on Porphyry's *Isagoge* that precedes the commentary on the *Categories* in both manuscripts, and a commentary on the *Perihermeneias* that follows it in the Peterhouse manuscript *C* would both appear to be by the same author as the common part of the commentary on the *Categories*.[5]

Features and Contents

Like both the commentary on the *Isagoge* and on the *Perihermeneias* the commentary on the *Categories* is a lectio commentary although it would appear to have been through less of an editorial process (if any at all).[6] Still, it does contain the core components of this type of commentary. In the two lectures edited here there is thus first a section containing interchanging division and exposition of Aristotle's text, and this is then followed by a discussion of some of the exegetical and philosophical questions the text raises.

The division of the text that the author offers is not very fine-grained compared to many roughly contemporary commentaries, but as the general contours of his division of Aristotle's text makes clear he reads chapter 7 in what may be called a standard medieval way:

[3] For these discussions, see Lewry *Robert Kilwardby's Writings* 73–85; 89–96; 113–21; Piché *Problème des universaux* 41–49; 136–44; 248–56; Hansen, "Book about Being," 274.

[4] Lewry *Robert Kilwardby's Writings* 96–111.

[5] Lewry *Robert Kilwardby's Writings* 117. A partial edition of the commentary on Porphyry can be found in Piché *Problème des universaux* 263–333.

[6] Lewry *Robert Kilwardby's Writings* 117.

6a36. Discussion of relatives according to a common definition

- **6a36.** The common definition
- **6b15.** Properties that relatives have
  - **6b15.** Common properties
    - **6b15.** Relatives have a contrary
    - **6b20.** Relatives are susceptible to degrees
  - **6b28.** Proper properties
    - **6b28.** Relatives are said convertibly
    - **7b15.** Relatives are simultaneous by nature

8a13. The true definition of relatives

- **8a13.** A problem with the previous definition
- **8a31.** A new and improved definition
- **8a35.** A property entailed by this definition: Knowledge of a relative implies knowledge of its correlative

By saying that this is a standard medieval way of reading the text, I mean that it interprets Aristotle's worries about the first definition of relatives and his subsequent attempt at improving on it as implying no uncertainty on his part. The first definition is simply rejected as inadequate (too broad) and the second definition is the true and adequate final definition. Of course this way of reading the text is not a medieval invention, but it was unquestionably the dominant way of reading it in the middle ages.[7]

As far as the section devoted to questions is concerned, it looks neither like the lists of succinct, consecutively numbered *dubitationes* that are found in many commentaries of this type nor like the elaborate structures of later question-commentaries, but often reads like a more free-flowing, at times almost dialogical, discussion of a few key issues.

[7]For an influential pre-medieval example see Porphyry *in Cat.* ed. A. Busse CAG 4.1 (Reimer: Berlin, 1887), 123.24–30. In contrast to Aristotle Porphyry is careful not to use the word "definition" and instead speaks of mere descriptions *ὑπογραφαί*); cf. ibid. 111.17–20.

Most fundamental among the issues discussed is the following: What is the correct designation of this particular category? Is it the category of “toward something” *ad aliquid* the category of “relatives” *relativum* or the category of “relation” *relatio* The issue was apparently a live one at the time. Robert Kilwardby and, following him, Albert the Great both insist that strictly speaking it is aptly called the category of toward something *ad aliquid* .[8] From a philological perspective this seems quite sensible seeing that the only designation Aristotle actually uses in connection with this category is *πρός τι* and our author is aware of a textual argument along these lines. But first of all, the point was obscured by the fact that in Boethius’ Latin translation this expression gets rendered not only *ad aliquid* but also *relativum* and even on a few occasions *relatio.*[9] Secondly in the *Metaphysics* Aristotle does in fact recognize items such as equality and similarity i.e. relations, and even says that in a way these too may be called *πρός τι.*[10] For the medievals, moreover this was not

[8]Robert Kilwardby *Notulae super Librum Praedicamenta* X (ms Cambridge Peterhouse 206, f. 53vb; ms Madrid Biblioteca Universitaria 73, f. 26ra; I cite from the unpublished transcription by P. Osmund Lewry kindly made available to me by Alessandro Conti): “Item, intellige quod propriissime significatur hoc genus per praepositionem cum suo casuali, cum secundum Boethium non sit nisi circumstantia et comparatio et relatio omnium aliorum generum. Comparatio autem omnis terminatur ad id ad quod fit comparatio et hoc non contingit significari nisi mediante circumstantia quae designatur per praepositionem. Peroptime igitur et propriissime nominatur hoc genus per praepositionem cum suo casuali, et sic ‘ad aliquid’ et non ‘relatio’ vel ‘relativum’.” Albert the Great, *De Praedicamentis* ed. S. Donati and C. Steel, Opera Omnia 1.1b Münster: Aschendorff, 82): “Sed notandum quod nullo nomine ita expresse significatur generalissimum sicut per hoc quod est ‘ad aliquid’ quod est praepositio cum suo casuali.” Note that Kilwardby seems to have changed his mind by the time he wrote his *De natura relationis* which is roughly the same time as the presumed date of the commentary here edited); see Robert Kilwardby *De natura relationis* ed. L. Schmücker A. Weger Brixen, Südtirol, 1980), 6.

[9]See the *translatio Boethii* in L. Minio-Paluello’s edition in *Categoriae vel Praedicamenta* AL 1, (Bruges: Desclée de Brouwer 1961) at, for example 1b26, 6a36, 7b15 *ad aliquid*); 6b20, 6b28, 8a34 *relativum*); 6b15, 10b22–23 *relatio* .

[10]Aristotle *Metaphysics* V.15.1021b6–8.

only a philological issue but also a live philosophical one. So to some extent the question is as much about what makes better philosophical sense. The author thus spends a substantial amount of time arguing that the proper designation is in fact "the category of relation," and as his discussion shows, this is not a mere terminological quibble but rather a deep issue of what exactly this category contains.

The position advanced by the author is thus that the category collects relations, items such as fatherhood and similarity rather than relatives, i.e. fathers and things that are similar. A large part of it is working out the semantics of relative terms, and the author is insistent that a term such as "father" to take his own example signifies two things, a substance and an inclination *inclinatio* of this substance towards something else. This inclination is what we call a relation. The category does not contain substances or other things, neither in themselves nor insofar as they bear such inclinations or are denominated from them; it collects only the inclinations or relations holding between *inter* the extremes and should therefore be called the category of relation (286.3–26; cf. 292.16–18).

Against this background the author then sets about solving other basic problems in chapter 7 of the *Categories*: Do relatives actually have a contrary? Are they all simultaneous by nature? And does the category really overlap with other categories?[11] Apart from these basic issues, he rounds off by saying, there are quite a number of other difficult questions regarding this category.[12] For example What are the species and differentiae of the category? Does the relation of prime matter to form belong here? Does the relation of accident to substance? "But," he says,

> although some of these questions are necessary for the in-

[11]His discussion of this latter issue actually culminates in the comments on the end of chapter 8 where Aristotle takes up what would appear to be cases of overlap with the category of quality *Cat.* 8.11a20–38) and these comments have therefore been included in an appendix to the edition below.

[12]Lewry *Robert Kilwardby's Writings* 95.

> vestigation at hand, I will skip saying anything more about them for the time being, partly because I can't, partly because God willing, I will deal with them elsewhere and partly because the prolixity would bore these feeble minds, and I find it silly to take on a burden of this size for their sake. 296.2–6)

It is unknown whether the author ever got around to dealing with these more complicated issues, too advanced apparently for the level on which he is here teaching, but we do know that they are the kind of questions that were discussed in other contexts around the middle of the thirteenth century; a number of them are raised and dealt with in texts such as Richard Rufus's commentary on the *Metaphysics* and Robert Kilwardby's treatise on relations, *De natura relationis.*

Sources

There are few explicit references to authoritative texts other than the *Categories* in the lectures here edited: three to Aristotle's *Metaphysics* and one each to the *Physics* and *Topics.*

Two of the three references to the *Metaphysics* are quite general, but elsewhere in the commentary the author makes it clear that he knows both Michael Scot's translation and the anonymous translation known as the *Media.*[13] The one reference here that is more specific is not, however a verbatim quotation from either of these. It is perhaps somewhat closer to the former but also has features in common with the latter:

> Anonymus Domus Petri 205, *Scripta super Praedicamenta*: Dicit enim Aristoteles in decimo quod relativa quae non sunt contraria non habent media, et assignat causam dicens quod non sunt in eodem genere. 282.24–283.2)

> Aristoteles, *Metaphysica* X.7.1057a37–38 (transl. Scoti, versio vulgata, ed. J. Ottman, M. Streijger R. Meyer C. Robey S.

[13] See Hansen, "Book about Being," 296; Lewry *Robert Kilwardby's Writings* 92.

> Janda, D. Boetsch, and R. Wood):[14] Relativorum vero omnia quae non sunt contraria non habent medium. Et causa in hoc est quia non sunt in eodem genere.
>
> Aristoteles, *Metaphysica* X.7.1057a37–38 (transl. anonyma sive media, AL 15.2, ed. G. Vuillemin-Diem, 199): Ad aliquid vero quaecumque non sunt contraria non habent media; causa vero quia non in eodem genere sunt.

Similarly the reference to the *Physics* is not a verbatim quotation from any of the hitherto published translations:

> Anonymus Domus Petri 205, *Scripta super Praedicamenta*: De qua dicit Aristoteles in Physicis quod materia appetit formam sicut turpe bonum et mulier masculum. 295.9–10)
>
> Aristoteles, *Physica* I.9.192a20–23 (transl. Vaticana, AL 7.2, ed. Mansion, 21): Sed hoc est materia, quemadmodum femina maris et turpe boni.
>
> Aristoteles, *Physica* I.9.192a20–23 (transl. Scoti, ed. Apud Iunctas, 46b): Sed materia appetit formam, sicut femina marem et turpe pulchrum.
>
> Aristoteles, *Physica* I.9.192a20–23 (transl. vetus, ed. Bossier & Brams, AL 7.1, 40): Sed horum est materia, sicut si femina masculi et turpe boni.
>
> Anonymus, *Auctoritates Aristotelis* 2.32 ed. Hamesse 142): Materia appetit formam sicut femina virum et turpe bonum.

[14]Available online: http://rrp.stanford.edu/expounded.shtml [accessed November 29, 2018].

It is perhaps closest to the florilegium although the *masculum* is reminiscent of the *Vetus* . An additional implicit reference to the same Aristotelian treatise is similar in this regard:

> Anonymus Domus Petri 205, *Scripta super Praedicamenta*: Manifesta est nobis via a communibus ad propria. 281.23)
>
> Aristoteles, *Physica* I.1.184a16–18 (transl. Vaticana, AL 7.2, ed. Mansion, 3): Apta vero a notioribus nobis via et manifestioribus ad manifestiora natura et notiora.
>
> Aristoteles, *Physica* I.1.184a16–18 (transl. Scoti, ed. Apud Iunctas, 6i): Et via ad illa est de rebus notioribus et manifestioribus apud nos ad res quae sunt manifestiores in natura.
>
> Aristoteles, *Physica* I.1.184a16–18 (transl. vetus, AL 7.1, ed. Bossier & Brams, 7): Innata autem est ex notioribus nobis via et certioribus in certiora naturae et notiora.
>
> Anonymus, *Auctoritates Aristotelis* 2.3 ed. Hamesse 140): Innata est nobis via cognoscendi a communioribus ad propria.

The presumed reference to the *Topics* is actually to "Aristotle and his expositor *suo expositore* ."

> Anonymus Domus Petri 205, *Scripta super Praedicamenta*: Sed hoc quod est relativum est concretum, et nullum tale est in genere teste Aristotele et suo expositore. 282.5–7)
>
> Aristotle *Topica* III.1.116a23–28 (transl. Boethii, AL 5.1, ed. L. Minio-Paluello 51): Deinde quod hoc aliquid eo quod non in genere ut iustitia iusto; nam hoc quidem in genere bono illud autem non, et hoc quidem quod bonum, illud autem non; nihil enim dicitur quod genus, quod non est in genere ut albus homo non est quod color. Similiter autem et in aliis.

> Anonymus, *Auctoritates Aristotelis* 36.42 ed. Hamesse 324): Iniustum non in genere sed iniustitia in genere est. Ex quo habetur quod accidens in concreto non est in genere praedicamenti per se.

I have not been able to identify the expositor in question is, but, as one can see the point in question is a well-known piece of doctrine and close to what one finds in the *Auctoritates Aristotelis* on *Topics* III.1.116a23–28.

Apart from these direct references to Aristotle there is also an indirect one:

> Anonymus Domus Petri 205, *Scripta super Praedicamenta*: Ista solvere quibusdam non est difficile. Solvunt enim per hoc quod dicit Aristoteles quod homo qui praedicatur de multis hominibus non est homo … Similiter ex parte hac est: hoc quod dico ad aliquid generalissimum est, non tamen possum de ipso dicere quod sit ad aliquid, et sic non habebit correlativum quod sit simul cum eo natura, et sic non erit nisi unum generalissimum hic. Et per hoc volunt omnes solvere difficiles quaestiones hic incidentes. 284.20–285.10)

The quote is difficult to locate in Aristotle but there were indeed people who invoked it in the context in question. In his commentary on the *Metaphysics* Richard Rufus attempts to show precisely that the highest genus *ad aliquid* is not itself towards something, that is to say does not have a correlative highest genus that would count as an eleventh category:

> Richardus Rufus Cornubiensis *in Metaph.* V (redactio brevior ed. Wood, Lewis & Ottman):[15] Quod autem illud genus non sit ad aliquid potest haberi per hoc quod dicit Aristoteles quod illud quod praedicatur de pluribus hominibus non est homo secundum quod talis.

[15] Available online: http://rrp.stanford.edu/SMet05rb.shtml [accessed December 18, 2018].

Whether or not it is Rufus that he has in mind, the Anonymus Domus Petri 205 readily dismisses the strategy.

As is clear the explicit use of authoritative texts in the parts edited here is rather sporadic and not much can be gleaned from it. Indeed, the most noteworthy part of the author's use of such sources is his often rather dismissive attitude to them.[16] At one point he retails an interpretation of a passage in Aristotle only to round it off by saying that:

> Anonymus Domus Petri 205, *Scripta super Praedicamenta*: Sic legit magister meus litteram, et forte deficit a mente Aristotelis. 281.21–22)

And even the Philosopher himself is not beyond criticism. After having made considerable effort to make sense of the end of *Categories* 8, the commentator all but throws up his hands:

> Anonymus Domus Petri 205, *Scripta super Praedicamenta*: Et in veritate multum gravat nos suus modus loquendi intelligendo Aristotelem. ... Et praecipue gravat nos confusio horum nominum "ad aliquid" "relativum" "relatio." 299.18–24)

Of course Boethius's inconsistent translation practice is partly at fault here but at bottom the grievance is caused by the difficulty Aristotle has in clearly demarcating the category in question and the resulting overlap with other categories, the category of quality in particular. Many a commentator through the ages has found this part of Aristotle's discussion philosophically problematic.[17] Here most unusually is one who is not afraid to come out and vent his grievances.[18]

[16] As also noted by Lewry *Robert Kilwardby's Writings* 95–96.

[17] For a discussion of the issue and the present commentator's take on it, see S. Ebbesen, D. Bloch, J.L. Fink, H. Hansen and A.M. Mora-Márquez, *History of Philosophy in Reverse: Reading Aristotle through the Lenses of Scholars from the Twelfth to the Sixteenth Centuries* (The Royal Danish Academy of Sciences and Letters: Copenhagen, 2014), 109–30.

[18] Lewry *Robert Kilwardby's Writings* 95, misconstrues this as a criticism of the author

Ratio Edendi and Sigla

The ratio edendi can be found in the preface to my previous edition of parts of this commentary.[19] The sigla and abbreviations used are the following:

C	Cambridge Peterhouse 205, ff. 10va-20va saec. XIII ex.)
O	Oxford, Bodleian, Can. Misc. 403, ff. 15ra-30rb saec. XIII ex.)

[album]	album *delendum censeo*
<album>	album *addendum censeo*
†album†	album *corruptum censeo*

a.c.	*ante correcturam*
add.	*addidit*
al. man.	*alia manus*
canc.	*cancellavit*
exp.	*expunxit*
in marg.	*in margine*
inv.	*invertit*
iter.	*iteravit*
om.	*omisit*
s.l.	*supra lineam*
scr.	*scripsi*
transp.	*transposuit*
ut v.	*ut videtur*

of the *Book of Six Principles*. But since the passages he complains about are from the *Categories* it is clearly directed at Aristotle.

[19]Hansen, "Book about Being," 292–93.

<LECTIO VIII>

Ad aliquid vero talia dicuntur 7.6a36) In hoc capitulo determinat auctor de relativis.

Et dividitur in duas partes. In prima intendit de relativis communiter in secunda quaerit definitionem eorum quae sunt ad aliquid, ut ibi: *Habet autem quaestionem* (7.8a13). In illa parte determinat universaliter quae sunt relativa et quae non.

Prima pars dividitur in duas partes, in quarum prima determinat sive dat tantum unam definitionem relativorum, in secunda dat proprietates relativorum, ut ibi: *Inest autem contrarietas* 7.6b15).

Prima in duas. Primo ponit definitionem, secundo exponit eam, ut ibi: *ut magis hoc ipsum* 7.6a37). Definitio est haec: Ad aliquid vero talia dicuntur quaecumque hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur. Et dicit "hoc ipsum" ad denotandum essentiam; definitio enim indicat essentiam. Et subiungit exempla: quae erunt relativa dico in qualibet diversitate casuum: genitive sicut duplum dimidii, dative sicut simile et aequale accusative sicut magnum et parvum, ablative sicut disciplinatum disciplina. Et dicit quod haec sunt ad aliquid, quoniam dicuntur omnia in comparatione. Similiter autem statio | et sessio sunt ad aliquid, quia positiones sunt, po- *O* 20ra
sitio vero ad aliquid est. Stare autem et sedere non sunt positiones nec ad aliquid, sed denominative dicuntur a positionibus.

Hoc habito dat proprietatem relativorum. Et haec pars dividitur in duas. In quarum prima ponit proprietates communes, in secunda proprietates proprias, ut ibi: *Omnia autem relativa* 7.6b28).

2 dicuntur] quaecumque etc. *add. O* **2** auctor] aristoteles *O* **3** relativis] regulis *O* **4** relativis] regulis *O* **6** illa] enim *add. O* **10** relativorum] eorum *O* **12** ut] erit *C* : *om. O* **14–15** subiungit] ponit subiectum *et spat. vac. C* **17** disciplina] *om. C* **17–18** dicit] dicens *O* **18** dicuntur omnia] *inv. O* **20** stare — sedere] *transp. O* **20** positiones] sed *add. C* **21** sed] immo *O* **23** secunda] ponit *add. O* **24** relativa] *scr. cum fonte* : alia *CO*

Prima in duas. Primo ponit proprietatem hanc quae est habere contrarium, in secunda hanc quae est suscipere magis et minus, ut ibi: *Videntur autem magis* 7.6b20).

Prima adhuc in duas. In quarum prima ponit proprietatem, in secunda explanat quibus convenit et quibus non, ut ibi: *ut virtus vitio* 7.6b15).

Dicit ergo quod contrarietas inest relationi, sicut patet de virtute et vitio et disciplina et ignorantia, non tamen inest omnibus, ut duplum et dimidium et similia non recipiunt contrarietatem. Deinde ponit proprietatem aliam, dicens quod relativa suscipiunt magis et minus, ut patet de simili et aequali; et probat quod haec sint ad aliquid, quia dicuntur in comparatione. Sed proprietas non inest omnibus; duplum enim non dicitur magis neque ei similia.

Hoc habito ponit proprietates proprias. Et haec in duas. Primo ponit hanc proprietatem: dici ad convertentiam relativa, in secunda ponit aliam, scilicet quod relativa videntur simul esse natura, ut ibi: *Videntur autem relativa simul* 7.7b15).

Prima in duas. Primo ponit proprietatem et eam manifestat, in secunda recapitulat ea quae dicta sunt circa proprietatem, ibi: <   >

Primo ponit eam, secundo eius solutionem, ut ibi: *Aliquotiens autem fortasse* 7.7a5).

Procedit autem specialiter sic, dicens quod relativa dicuntur ad convertentiam et hoc secundum diversos casus, quos assignat cum dicit: *Aliquotiens differt secundum locutionem* 7.6b33), id est secundum diversitatem locutionis; et subiungit exempla.

Consequenter ponit instantiam, dicens quod non convertitur aliquotiens propter pravam assignationem, sicut de ala et avi. Ala enim non

1–2 habere…est] *om. C* **2** videntur] videtur *C* **5** ibi ut] *om. C* **8–9** proprietatem aliam] *inv. O* **10** haec] *om. O* **13** haec] pars dividitur *add. O* **14** convertentiam] consequentiam *O a.c.* **14** relativa] *ante* dici *O* **14–15** aliam scilicet] *om. O* **15** simul esse] *inv. O* **15** videntur[2]] videtur *O* **17–18** primo…ibi] *om. C* **19** primo…ibi] *om. O* **20** fortasse] *om. O* : forte ***c*** **24** locutionis] in casibus *add. O* **25** instantiam] eam *C* **25** convertitur] continuantur *ut v. C* **26** ala[1]] alia *a.c. C* **26** et] *add. s.l. O*

semper dicitur ad avem; multa enim sunt quorum sunt alae quae non sunt aves.

Deinde solvit hoc, dicens quod necesse est fingere nomina ad faciendum rectam assignationem, sicut ab "ala" fingendum est hoc nomen "alatum" et a "remo" "remitum" et a "capite" "capitatum." Et dat modum per quem possumus invenire nomina, in formando scilicet aliquod | concretum ab abstracto; *C* 14va et vocat nomina abstracta prima quia sunt primitiva; vel quia sunt abstracta a subiecto sed concreta dicunt comparationem ad subiectum, et prius est aliquid abstractum quam comparatum.

Deinde probat sic: Omnia illa dicuntur ad aliquid quorum uno existente necesse est existere alterum omnibus aliis circumscriptis; sed ista sunt huiusmodi; ergo conveniens est quod dicuntur omnia ad convertentiam. Et hoc est: *Amplius <si> convenienter* (7.7a31). Circumscribamus a domino omnia, servo existente adhuc dicetur ad ipsum. Quod si convenienter sint assignata, omnia dicuntur ad convertentiam, et si sit nomen impositum, facile erit assignare si vero non, necesse est tunc fingere nomina.

Videntur autem ad aliquid (7.7b15). In hac parte dat quartam proprietatem relativorum. Et haec in duas. Primo ponit proprietatem, secundo instantiam, ostendens quod non est in omnibus relativis ista proprietas, ut ibi: *Non in omnibus* 7.7b22).

Haec secunda in duas. Primo ponit instantiam in scibili et scientia, secundo in sensibili et sensu, ut ibi: *Similiter autem his* 7.7b35).

Dicit ergo quod relativa videntur esse simul natura, et hoc declarat per exempla in multis inducendo.

1 enim] animalia *add. O* **3** hoc] *om. O* **6** possumus] possimus *O* **7** prima] propria *O* **8** quia sunt] quae dicuntur *C* **10** uno] unum *a.c. O* **11** existere alterum] aliud existere *O* **12** dicuntur] praedicentur *C* **13** circumscribamus] enim *add. O* **16** tunc] *ante* necesse *O* **17** nomina] et hoc est *add. sed canc. C* **18** videntur] videntur *O* : videbitur *C* **18** quartam] tertiam *CO* **19** haec] dividitur *add. O* **19** secundo] ponit *add. O* **21** *n*] on] enim *add. O* **22** instantiam] eam *C* **23** sensibili] scibili *O* **23** *autem*] et *add. C* **24** esse simul] *inv. O*

Deinde ponit instantiam in scibili et scientia; scibile enim prius est quam scientia. Et hoc probat per tres rationes. Prima est: Nos accipimus scientiam in rebus prius existentibus quae sunt scibiles; ergo res scibiles prius sunt quam scientia. Et hoc est: *namque in pluribus* (7.7b24). Secunda ratio haec est: Scibile sublatum aufert scientiam; scientia autem ablata O 20rb non aufert scibile; ergo scibile prius est | quam scientia scientia enim cum non sit, nihil prohibet scibile esse ut patet de quadratura circuli). Et hoc est: *Amplius scibile sublatum* (7.7b27). Tertia ratio est: Animali sublato aufertur scientia et tamen contingit plura esse scibilia; ergo scibile prius quam scientia. Et hoc est: *Amplius animali quidem* 7.7b33).

Deinde ponit instantiam in sensu et sensibili, et ostendit per duas rationes quod sensibile prius est quam sensus. Prima ratio est haec: Sensibile interemptum interimit sensum (sensibili interempto perimitur corpus; corpore destructo destruitur sensus; ergo a primo: destructo sensibili destruitur sensus); sed sensus non destruit sensibile quia animali destructo destruitur sensus sed tamen sensibile remanet, ut frigidum, calidum, dulce amarum. Secunda ratio est: Sensus et sensatum sunt simul; quicquid ergo est prius uno et altero; sed sensibile est prius sensato; ergo est prius quam sensus. Elementa enim, quae sunt sensibilia, fuerunt prius quam esset corpus sensatum compositum ex his. Et hoc est: *Amplius sensus quidem simul* (7.8a6). Sic legit magister meus litteram, et forte deficit a mente Aristotelis.

Quia manifesta est nobis via a communibus ad propria, et ignorato quid est quod dicitur per nomen, impossibile est disciplinam accipere,

23 Cf. Arist. *Phys.* I.1.184a16–18; Anon. *Auct. Arist.* 2.3 ed. Hamesse 140) **23–24** Cf. Arist. *APo.* I.1.71a11–17

5 haec est] *inv. O* **5** sublatum] ablatum *O* **7–8** et hoc est] *om. O* **9** prius] est *add. C* **10** animali quidem] aliquid *CO* **11** sensibili] sensibile *C* **13** sensibili] sensibile *C* **13** perimitur] interimitur *O* **14–15** destructo sensibili] *inv. O* **17** sensus et sensatum] sensibile et sensus *C* **18** ergo[1]] *om. O* **20** corpus sensatum] *inv. O* **20–21** sensus quidem] quaedam *CO* **21** litteram] hanc litteram *O* **23** quia] *om. C* **23** via] *om. O* **23** ignorato] ignota *C* **24** est quod] *om. O* **24** accipere] ab eo *add. O*

quaeritur quid significetur per nomen "ad aliquid" utrum scilicet significet aliquid huius generis vel non. Et quia sequitur "Hoc est relativum, ergo est ad aliquid" et convertuntur in consequendo et praedicando, scilicet haec duo "relativum" et "ad aliquid," erunt convertibilia; ergo de quocumque genere est unum, ergo et reliquum; sed hoc quod est relativum est concretum, et nullum tale est in genere teste Aristotele et suo expositore; ergo hoc quod est relativum in nullo genere est, et si hoc, nec hoc quod est ad aliquid. Et ulterius arguo sic: Omne genus est in aliquo praedicamento; sed hoc quod dico relativum nec hoc quod est ad aliquid sunt in aliquo praedicamento; ergo neutrum eorum erit genus; et si ad aliquid non est genus, videntur tantum novem esse genera, quod est falsum decem enim sunt genera, et scimus ipsa esse decem); ergo de decimo est dubium, quod est illud quod habemus prae manibus.

Quaeramus ergo a principio quid est generalissimum in isto genere.

Ecce tria: Relativum, ad aliquid, relatio. Quaeritur quod istorum sit generalissimum.

Et videtur quod ad aliquid, quia Aristoteles in principio huius libri praedicamenta sic nominat: "aut substantiam etc. aut ad aliquid"; et similiter in isto capitulo definit ad aliquid et eius proprietates assignat; et in quinto *Philosophiae primae* agit de ad aliquid cum deberet agere de rebus huius praedicamenti. Patet igitur quod est generalissimum.

Contra. Si ad aliquid esset generalissimum hic, cum omnia relativa sunt ad aliquid, omnia relativa essent in eodem genere. Quod falsum est. Dicit enim Aristoteles in decimo quod relativa quae non sunt contraria

6–7 Cf. Arist. *Top.* III.1.116a23–28; Anon. *Auct. Arist.* 36.42 ed. Hamesse 324) **17–18** Arist. *Cat.* 4.1b25–27 **19–21** Arist. *Metaph.* V.15.1020b26–1021b11 **282.24–283.2** Arist. *Metaph.* X.7.1057a37–38

1 per] hoc *add. O* **2** et] *om. O* **3** ergo] hoc *add. O* **3** consequendo et praedicando] praedicando et convertendo *O* **4** erunt] igitur *add. O* **4** de] *om. O* **5** ergo] *om. O* **7** est^1] dico *O* **9–10** sed…praedicamento] *om C.* **10** erit] erunt *O* **10** et si] *om. C* **11** novem esse] *inv. O* **12** scimus] ponimus *O* **13** habemus prae manibus] *inv. O* **14** quaeramus] quaeratur *O* **18** praedicamenta] praedicata *O* **21** est] erit *O* **22** generalissimum hic] *inv. O* **23** sunt…essent] *om. C*

non habent media, et assignat causam dicens quod non sunt in eodem genere; et patet per ipsum quod non omnia relativa sunt in eodem genere.

Item. Si ad aliquid esset hic generalissimum, cum generalissimum habeat duas differentias immediate dividentes ipsum, haberet etiam illud duas differentias constituentes per ipsas differentias, quarum una vocatur *a* altera vocatur *b*. Possum enim dicere sic: *a* est ad aliquid, *b* est ad aliquid, ergo *a* et *b* sunt correlativa, quia neutrum eorum refertur ad aliud quam ad suum oppositum. Arguo ergo sic: *a* refertur ad *b* quod est suum oppositum, ergo cognoscetur per *b*; erit igitur oppositum causa cognitionis oppositi. Et sic: Eadem sunt principia cognoscendi et essendi; unde oppositum erit causa vel principium sui oppositi essendi. Quod est impossibile. Quod autem necesse sit referri *a* ad *b* et e converso sic patet: *C* 14vb *O* 20va Da quod | *a* | referatur ad aliud quam ad *b*. Istud aliud erit suum correlativum, ergo erit ad aliquid, et quia relativa sunt simul natura, si est *a* et est *b* quia *a* et *b* sunt simul natura cum cadant in divisione eiusdem generis proximi, et similiter correlativum eius quod est *b* erit simul natura cum eis. Omnia ista quae sunt sub eodem genere et sunt simul natura cadunt in eadem divisione illius generis; sed ista quattuor secundum positionem sunt sub hoc genere ad aliquid et simul sunt natura; ergo cadunt in una et eadem divisione huius; sed cum sit divisio generis per contraria, erunt unius contrarietatis quattuor extrema, quod est impossibile; ergo primum.

Et quia possum dicere "Substantia est substantia" et "Quantitas est quantitas" si ad aliquid sit hic generalissimum, potes dicere "Ad aliquid est ad aliquid." Ergo est relativum. Ergo habet correlativum sibi respondens. Et cum omnia relativa sunt simul natura, ista relativa erunt simul

1 media] *scr. cum fonte* : genus *CO* **2** et patet] patet ergo *O* **4** haberet etiam illud] similiter et illud haberet *O* **6** sic] si *C* **8** quam] quoniam *CO* **8** arguo ergo] igitur arguo *O* **10** oppositi] oppositum *CO* **11** sui oppositi essendi] essendi sui oppositi *O* **12** necesse sit] sit necesse sic *O* **14** erit] est *C* **16** proximi] *in marg. C* **16** correlativum] corporem *O ut v.* **17** et sunt] insunt *O* **17–18** cadunt in eadem divisione] eadem in eadem oratione *CO* **19–20** in una et eadem] vel in una et eadem *C* : in eadem vel una *O* **23** sit hic] sic hoc *C* : esset *O* **23** potes] posses *O*

natura. Et ita si unum generalissimum, et reliquum. Erunt igitur in hoc genere duo generalissima, et non solum duo sed infinita, quod est impossibile quia hoc nomen "generalissimum" superlativi gradus est et superlativum uni soli convenit per appellationem.

Item. Si ad aliquid esset hic genus, sequeretur quod destructa quacumque specie huius praedicamenti quod destruantur omnia quae sunt in hoc praedicamento. Quod est impossibile scilicet consequens; ergo et antecedens. Probatio consequentis: Vocemus aliquam speciem huius praedicamenti *a* qua destructa destruetur eius opposita, quae est sua correlativa, quia destructo uno correlativo destruitur et alterum. Ergo destructis istis duabus speciebus destruitur genus quod per eas dividitur. Et si illud sit species, habeat speciem codividentem aliud genus, et cum utraque istarum referatur ad aliam, destructa una destruetur altera, et ipsis destructis destruetur quod per eas dividitur. Et si illud genus non sit generalissimum, arguo ut prius quousque destruamus genus generalissimum, quo destructo destruentur omnia quae in illo praedicamento sunt. Hoc autem est impossibile. Ergo et illud ex quo sequitur scilicet quod hoc quod est ad aliquid sit genus generalissimum in hoc praedicamento. Sine dubio, haec eadem sequentur si hoc quod est relativum sit hic generalissimum.

Ista solvere quibusdam non est difficile. Solvunt enim per hoc quod dicit Aristoteles quod homo qui praedicatur de multis hominibus non est

284.20–285.1 Cf. Richardus Rufus Cornubiensis *in Metaph.* V (redactio brevior ed. Wood, Lewis & Ottman): "Quod autem illud genus non sit ad aliquid potest haberi per hoc quod dicit Aristoteles quod illud quod praedicatur de pluribus hominibus non est homo secundum quod talis. Nam si sic, esset singularis homo et sic significatum termini esset appellatum sub ipso – quod falsum est."

6 destruantur] destruentur *O* **7** quod est impossibile scilicet consequens] quod consequens est impossibile *O* **7** ergo] consequens *C* **9** destruetur] destruatur *O* **9** sua] relativa *add. sed exp. O* **10** correlativo] correlativorum *O* **10** et] *om. O* **10** istis] illis *O* **11** eas] ea *C* **12** et cum] etc. *C* **13** destruetur] destruitur *O* **15** arguo ut] arguent *O* **15** genus] *om. O* **16** destruentur] destruantur *O* **18** sine dubio] *om. O* **19** hoc quod est] *om. O* **19** sit hic generalissimum] genus generalissimum hic *O* **20** non] et ideo *C* **20** solvunt] solvit *O*

homo; similiter substantia quae praedicatur de pluribus substantiis non est substantia. Licet igitur substantia sit generalissimum in genere substantiae cum ipsa praedicatur de substantiis particularibus, ipsa non erit substantia. Possum ergo substantiam dicere esse genus generalissimum, et tamen de ipsa non possum dicere quod ipsa sit substantia, licet ipsa praedicetur de se. Similiter ex parte hac est: hoc quod dico ad aliquid generalissimum est, non tamen possum de ipso dicere quod sit ad aliquid, et sic non habebit correlativum quod sit simul cum eo natura, et sic non erit nisi unum generalissimum hic. Et per hoc volunt omnes solvere difficiles quaestiones hic incidentes.

Sine dubio hoc est †physicum†, et tamen non solvunt propositum, possum credere. Deficiunt enim in hoc quod non possum praedicare substantiam de significato huius nominis “substantia.” Et causam assignant, et est quod illud quod significatur per nomen generis praedicatur de substantiis particularibus. Et hoc est falsum, quia nomen generis est nomen aggregati vel entis, ens autem de nullo praedicatur; esse enim est quod praedicatur ens vero quod subicitur. Si igitur hoc significatum, ens, sit subicibile respectu esse sui, quod esse est sui forma, quae forma primum significatum est in hoc nomine “substantia” et de ipsa forma non praedicatur substantia cum sit substantiale, haec igitur propositio est verissima *O* 20vb “Substantia est substantia,” quia “Nulla verior illa in qua idem etc.,” | et supponit hoc nomen “substantia” suum significatum, quod est aggrega-

21 Cf. Boeth., *in Perih.*[1] 215.18–25; *in Perih.*[2] 480.7–9

1 similiter] de *add. sed exp. C* **1** quae praedicatur] *om. C* **1** pluribus] multis *O* **2** licet] hic *C ut v.* **3** cum] tamen *CO ut v.* **4** substantiam dicere esse] dicere substantiam *O* **5** dicere] *om. C* **6** ex parte hac est] est et hac parte *O* **7** de ipso dicere] dicere de ipso *O* **7** sit…et] *om. C* **8** simul cum eo natura] simul natura cum eo *O* **9** omnes solvere] *inv. O* **11–12** et tamen non solvunt propositum, possum credere] et tamen sicut credo non solvunt propositionem *O* **12** quod] dico quod *add. C* **13** significato] praedicato *O a.c.* **14** illud] id *O* **19** forma] cu *add. sed exp. C* **20** substantiale] subicible *O* **21** quia] et quia *O* **22** hoc] haec hoc *C ut v.*

tum et est genus, praedicatur autem forma de ipso aggregato et sic de genere generalissimo.

Quaero ergo a principio sic. Ecce unum relativum: Pater. In hoc non invenies nisi duo scilicet substantiam quandam et quandam inclinationem ad aliud. Haec substantia non est de genere relationis, quia sic sequeretur quod idem esset substantia et accidens. Solum igitur quod est de genere relationis est haec inclinatio. Dico ergo sic: Haec substantia relata est et haec inclinatio non, quia si esset relatio inclinatio inclinata, hoc quod est relativum, non esset de genere relationis. Patet igitur ex quo sic est in hoc quod similiter est in omni quod nullum relativum est [ad] aliquid huius generis et quod similiter nihil quod est ad aliquid, quia substantia ipsa est ad aliquid.

Et arguo sic. Quod praedicatur de omnibus quae sunt in hoc praedicamento est huius generalissimum; sed hoc nomen “relatio” est huiusmodi; ergo etc. Minor patet visis praedictis, quia solum illud quod est huius generis est inclinatio extremorum, et non extrema, et ista inclinatio est relatio; similiter est in aliis. Et si dicatur quod relatio | est ad aliquid, et sic *C* 15ra
non plus est ratio quia relatio sit hic genus quam hoc quod est ad aliquid, hoc manifeste falsum est. Quia si haec inclinatio esset ad aliquid, tunc esset relata, et tunc esset unum extremum relationis. Aut ergo sui ipsius aut alterius. Si sui ipsius, idem esset extremum et medium et idem esset inclinatio et illud cuius est inclinatio quod est inconveniens. Si alterius, consimilis erit quaestio de ipsa relatione. Sic vel erit procedere in infinitum vel si stes in aliqua, sequentur dicta inconvenientia.

Credo igitur firmiter quod hoc nomen “relatio” est nomen generalissimum in hoc praedicamento. Et hoc quod dico “relatio” est abstractum et ab

1 et^{1}] *om. C* **3** pater] praedicatur nomine *C ut v.* **4** substantiam quandam] *inv. O* **6** igitur] enim *CO* **6** est] *om. C* **7** est^{2}] *ante* substantia *O* **8** relatio inclinatio] *inv. O a.c.* **11–12** substantia ipsa] *inv. O* **12** ad] *om. C* **14** huius] *om. O* **16** inclinatio] relatio *CO* **18** quia] quam *CO* **20** relata] relativa *O* **21** ipsius^{2}] *om. C* **21** esset] erit *C* **22** est^{1}] esset *C* **24** si] *om. C* **24** sequentur] sequetur *O* **26** est] *ante* quod *C* **26** abstractum] abstractiva *O*

eo derivatur suum concretum, scilicet “relativum” vel “ad aliquid” quae in veritate idem <non> significant, licet sic videatur . Et sicut in genere qualitatis de abstracto derivatur concretum, scilicet quale et a quantitate quantum et a substantia substantiale et ibi sunt abstracta genera et non concreta, similiter est hic.

Sed cum quaeritur propter quid in praedicamento substantiae et quantitatis agit solum de abstractis et non de concretis et in praedicamento qualitatis de utrisque ut de qualitate et quali, hic autem solum de concretis, scilicet de ad aliquid, hoc patebit in sequentibus.

Quaeritur quare positio et habitus possunt esse ad aliquid, cum ipsa sint generalissima et “diversorum generum etc.”

Istud solvitur in praecedentibus ubi dicebatur quod “ad aliquid” hoc nomen non nominat res huius generis sed extrema supra quae fundatur relatio quae relatio est res huius generis. Non ergo inconveniens est hanc relationem fundari supra res aliorum generum, immo hoc est necesse cum supra se non possit fundari.

Cum dicitur quod nihil idem potest esse extremum et medium, iam patet quoniam debile habent esse ea quae sunt in hoc genere et propter debilitatem sui esse agit de ad aliquid et non de relatione. Ideo patet, cum relativa referantur ad invicem secundum differentiam essentialem, ut ipse dicit in littera, quare non secundum nominativum et vocativum, quia nominativus significat substantiam per se stantem et non inclinatam, et ideo appellatur rectus et non debet dici casus proprie loquendo quia a nullo cadit, reliqui dicunt eandem substantiam inclinatam, et ideo dicuntur casus proprie quia a recto cadunt. Cum igitur haec inclinatio sit relatio erit

11 Arist. *Cat.* 3.1b16 **21** Arist. *Cat.* 7.6.a36–7

2 veritate] virtute *O* **2** significant] significat *O* **2** sicut] sint *C* **3** de] sicut in *O* **6** praedicamento] genere *O* **8** ut] et *C* **10** quaeritur] quia *C* **11** et] eo *C* **14** generis] *om. O sed add. al. man. in marg. ut v.* **15** generum] *om. C* **18** patet] quod nihil *add. O* **20** invicem] veritatem *C* **21** secundum] quod *add. O* **22** stantem] entem *C* **24** reliqui] autem *add. O* **24** dicuntur] dicunt *C*

eius diversitas et varietas secundum diversitatem casuum significantium rem inclinatam. Vocativus autem alter rectus est.

Videtur quod Aristoteles sibi sit contrarius dicendo quod in relatione est contrarietas, cum superius in capitulo de quantitate probavit quod in relativis non est contrarietas. Probavit enim ibi quod magnum et parvum non sunt contraria sic: Nulla relativa sunt contraria; magnum et parvum sunt relativa; | ergo non sunt contraria. Si enim sua maior sit particularis *O* 21ra
sic: "Quaedam relativa non sunt contraria," peccavit sua ratio secundum consequens, quia maior esset particularis in prima figura; non enim sequitur quod si quaedam relativa non sunt contraria, ergo nec haec. Si autem sua maior sit universalis, tunc contradicit eidem dicendo hic "Aliqua relativa esse contraria." Unde mentitus est hic vel ibi, ut videtur.

Puto ut prius, quod relationi nihil est contrarium. Sed quia haec relatio necessario exigit fundari supra aliquas res aliorum generum, extrema huius relationis necessario erunt in alio praedicamento ab isto. Quando ergo relatio fundatur supra rem de praedicamento substantiae nullum tale relativum habebit contrarium, quia substantiae nihil est contrarium, et ideo pater et filius et dominus et servus non habent contraria. Et similiter quando relatio fundatur supra res quantitatis, ut duplum et dimidium, magnum et parvum, non habent contraria, quia quantitati nihil est contrarium. Similiter quando relatio fundatur supra res qualitatis, quia in qualitate est contrarietas, talia relativa habent contraria, et huiusmodi sunt virtus et vitium et huiusmodi quae sunt in prima specie qualitatis. Cum igitur haec duo scilicet magnum et parvum, dicant relationes fundatas su-

5 Arist. *Cat.* 6.5b30–33

3 sibi sit] sit sibi ipsi *O* **4** probavit] probaverit *O* **7** sit] esset *O* **8** peccavit] peccaret *O* **9** maior esset particularis] *om. C* **10** nec] non *C* **11** eidem dicendo hic] eidem huius dicendo *C* : eiusdem dicendo hic *O* **12–13** contraria...relationi] *om. C* **15–16** ab isto...praedicamento] *om. C* **16** nullum] *om. O* **18** et^3] *om. O* **18–20** et similiter...contraria] *om. C* **21** res] rem *C* **22** contraria] contrarium *C* **23** in] de *O* **24** relationes] res *O*

pra res quantitatis, non erunt contraria, quia nec per naturam quantitatis nec relationis, ergo nullo modo et sic tenet sua demonstratio.

Videtur etiam quod ipsi relationi sit aliquid contrarium, quia hoc genus relatio habet duas differentias ipsum immediate condividentes, et ipsae differentiae sunt contrariae; ergo relatio relationi est contraria.

Item. In quolibet genere est una prima contrarietas.

Hoc solutum est superius quia licet differentia in genere substantiae sit contraria differentiae sibi oppositae non tamen est substantia substantiae contraria sed substantiale substantiali differentiae enim substantiae non sunt substantia sed substantiale); et talis contrarietas est in quolibet genere. Et similiter in isto nec propter hoc relatio relationi est contraria, sicut nec substantia substantiae

Notandum quod relativa convertuntur solum secundum hoc verbum "est" vel cum aliquo habente vim eius. Unde sequitur "Pater est, ergo filius est" et e converso non tamen sequitur "Vides patrem, ergo vides filium" vel e converso; in aliis huiusmodi similiter.

<LECTIO IX>

C 15rb *Habet autem quaestionem utrum* 7.8a13) | Superius egit de relativis secundum vulgarem eorum definitionem, hic agit de ipsis secundum eorum veram definitionem, et ut hoc faciat primo movet dubitationem quae ostendit dictam definitionem male esse assignatam, secundo, ibi: *Si au-*

7 Cf. Lectionem IV *C* f.12va; *O* f. 17vb) ubi concludit: "credo firmiter quod substantiae nihil est contrarium proprie loquendo substantiali tamen bene potest aliquid esse contrarium."

2 tenet] tacet *O* **3** videtur] *iter. C a.c.* **4** immediate condividentes] *inv. O* **7** licet] haec *C* **7** substantiae] *om. C* **8** differentiae] dicere *C* **8** est] et *C* **9–12** contraria…substantiae] *om. C* **13** secundum hoc verbum] cum hoc verbo *O* **14** aliquo] alio *add. O* **15** est] *om. C* **16** in aliis huiusmodi similiter] et similiter in aliis huiusmodi *O* **19** utrum] etc *add. O* **19** egit] auctor *add. O* **19** relativis] de *add. sed exp. O* **20** vulgarem eorum] *inv. O* **20** de ipsis] *iter. O* **20–21** eorum veram] verum eius *C* **21** hoc faciat] faciat hoc *O* **22** male esse] *inv. O* **22** secundo] secunda *C* **22** ibi] ut ibi *O*

tem non sufficienter 7.8a31), ponit veram definitionem relativorum, tertio ut ibi: *Ex his ergo* 7.8a35), concludit correlative quandam proprietatem relativorum quae nascitur ex ipsa definitione.

Movet autem dubitationem, et est utrum aliqua substantia dicatur ad aliquid aut non. Et subdit quod in primis substantiis manifestum est quod nec totae nec partes dicuntur ad aliquid, quia aliquis homo non dicitur alicuius aliquis homo similiter nec aliquis bos. Similiter hoc patet in partibus, quia aliqua manus non dicitur alicuius aliqua manus, similiter nec aliquod caput. Sed in secundis substantiis similiter patet quod non dicitur homo alicuius homo nec bos, sed alicuius possessio. De partibus vero substantiae videtur quod manus dicatur alicuius manus, et caput et similia his, ergo bene dicuntur ad aliquid, cum definitio relativorum eis conveniat. Et hoc est: *In aliquibus autem* 7.8a25).

Mota sic hac dubitatione concludit praedictam definitionem non esse convenientem, quia si dicta definitio esset conveniens, non sequeretur inconveniens quod sequitur scilicet quod aliqua substantia dicatur ad aliquid quia partes substantiarum; non est igitur conveniens dicta definitio. Et hoc est: *Si igitur sufficienter* 7.8a28).

Deinde accedit ad secundam partem, in qua assignat veram definitionem relativorum. Et assignat eam continuando dicta dicendis, sic scilicet: si prior definitio non est conveniens sed haec est vera definitio relativorum, scilicet quod ad aliquid sunt quibus hoc ipsum | esse quod sunt est *O* 21rb ad aliquid quodammodo se habere tunc possumus aliquid dicere contra dictam definitionem et impedire dictum inconveniens. Et addit quod definitio dicta conveniebat omnibus relativis, non tamen erat definitio quia non erat convertibilis sed in plus. Et hoc est: *Prior enim definitio* 7.8a33).

Sequitur tertia pars in qua assignat proprietatem ortum habentem ex

5 subdit] subdividit *O* **9** aliquod] *om. O* **11** dicatur] dicitur *O* **11** similia] substantia *C* **12** eis conveniat] *inv. O* **15** dicta] dicata *O a.c.* **15** sequeretur] esset *C* **17** quia] quare *C* **17** igitur] *om. C* **20** continuando] *post* dicendis *C* **21** sed] cumque *O ut v.* **22** quibus] quorum *C* **23** possumus] possimus *O* **26** enim] est *O* **27** tertia pars] *inv. O*

hac ultima definitione et est quod si aliquis sciat definitive unum relativorum, definitive scit reliquum. Et hoc probat sic: Si aliquis scit unum correlativorum, sciet quod eius esse est ad aliud quodammodo se habere; sciet igitur quod ipsum ad aliud se habet, et si hoc, sciet ad quod se habet; ergo a primo si scit ipsum, sciet ad quod se habet. Ultimam consequentiam dat inferendo ex opposito conclusionis oppositum antecedentis sic: Si non scit illud ad quod se habet, non scit quod ipsum ad aliud se habet. Et hoc est: *Palam itaque* 7.8a37) et quod sequitur *Si enim non novit* (7.8b2). Verificata hac proprietate sive conclusione per rationem, verificat eam per inductionem; et patet inductio. Et hoc est: *Sed in singulis* (7.8b3). Et concludit hanc conclusionem iam probatam cum dicit: *Quare manifestum est* (7.8b13). Et subiungit quod ista proprietas non convenit partibus secundarum substantiarum, quae videbantur esse ad aliquid; per dictam definitionem potest enim caput definitive cognosci non cognoscendo cuius est caput, et similiter manus. Et hoc est: *Caput vero* (7.8b15). Et quia his non convenit haec proprietas relativorum, concludit ista non esse ad aliquid. Et hoc est: *Quare non erunt* 7.8b19). Ex quo istae substantiae de quibus magis videtur non sunt relativae concludit ulterius quod nulla substantia est relativa. Et hoc est: *Si vero non sunt* 7.8b20).

In fine innuit difficultatem huius tractatus, dicens quod valde difficile est aliquid confidenter de relativis, nisi prius de eis multotiens pertractatum fuerit, scire, et ideo bonum est de eis disputare. Et hoc est: *Fortasse autem* 7.8b21) et quod sequitur *Dubitare autem* (7.8b23). Et vocat hic dubitare non ignorare sed per rationes probabiles disputare et hoc est

1 definitive] *sic C hic et passim* : definire *O hic sed* definitive *passim* **2** scit reliquum] et aliud *O* **2** scit] sit *O* **3** sciet] scit *O* **3** aliud] aliquid *O* **3** quodammodo] *om. C* **4** sciet[1]] sit *O* **4** ipsum] *om. O* **4** si] *om. C* **5** si] *om. O* **5** scit] sciat *O* **5** sciet] scit *O* **6** dat] *om. C* **6** antecedentis] consequentis *O* **6** sic] *post* inferendo *O* **7** scit] sit *bis O* **7** quod[2]] quoniam *O* **7** habet[2]] habebit *C* **8** itaque] utique *CO* **10** sed] si *CO* **15–17** caput…est] *om. C* **18** relativae] relativa *C ut v.* **18** substantia] *om. O* **21** aliquid] ad aliquid *C* **21** confidenter] *om. O* **22** fuerit] fuit *C* **22** scire] *ante* de relativis *O* **22** est] *om. C* **22** disputare] vel dubitare *add. O*

valde utile quia qui bene scit disputare valde propre est videre verum in omnibus.

In principio quaeritur de instantia quam ponit contra hanc proprietatem, scilicet: relativa sunt simul natura; et eam non solvit. Quaeritur enim utrum haec proprietas conveniat omnibus relativis vel non, et si non, Aristoteles videtur dixisse mendacium, si sic fallit instantia de scibili et scientia et sensibili et sensu.

Et dicendum quod relativa quorum utrumque per se dicitur ad aliquid, talia sunt simul natura et talia posita se ponunt et perempta se perimunt. Sunt alia relativa quorum unum per se ad alterum dicitur et alterum ad ipsum non per se sed per accidens, et talia non erunt simul natura; et huiusmodi sunt illa.

Sed cum scientia sit de prima specie qualitatis, non erit de genere relationis; et similiter arguo de multis aliis.

Et dicendum quod scientia non est de genere relationis, est tamen ad aliquid et relativa, quia est extremum supra quod fundatur relatio; et dictum est quod extrema relationis non sunt de hoc genere | sed solum re- *C* 15va
lationes quae sunt inter extrema. Et ideo non erit scientia alterius generis quam qualitatis nec duplum nisi quantitatis nec pater nisi de genere substantiae.

Ecce in hoc nomine "pater" duo sunt, substantia et inclinatio ad aliam. Iam dictum est quod substantia non est de hoc genere sed solum illa inclinatio et dicebatur quod haec inclinatio est relatio et non relativa nec ad aliquid et quod ipsa substantia est relativa vel ad aliquid et non est relatio. Et ideo dicebatur quod relatio erat hic genus generalissimum quia praedicatur de rebus huius praedicamenti, ad aliquid vero non quia non

1 quia] *om. C* **1** videre] *om. C* **4** scilicet] quod *add. O* **5** vel] aut *O* **7** sensibili et sensu] de sensu et sensibili *O* **9** talia sunt] *inv. C* **10** sunt] autem *add. O* **10** ad[1]] *add. s.l. O* **15** et dicendum] *quid habeat C legere nequeo* **16** est] in *C* **18** erit] est *a.c. C* **22** substantia] *a.c. O* : scientia *p.c. O et C* **24** quod] quia *O* **24** est[1]] *om. O* **24** et[2]] *om. O* **25** et] *om. O* **25** erat] est *O* **26** quia] nullum *add. O ut v.*

praedicatur de re huius praedicamenti sed alterius, sicut album praedicatur de re praedicamenti substantiae cum dicitur “Sor est album.” Et nonne hoc totum videtur contra Aristotelem, qui dicit quod nulla substantia est *O* 21va ad aliquid? Si igitur aliquid sit in hoc nomine | “pater” quod sit ad aliquid, hoc non erit ipsa substantia sed inclinatio ipsius substantiae. Possum ergo dicere “Haec inclinatio est ad aliquid.” Unde arguo sic: Illud quod directe praedicatur de rebus huius generis hic est generalissimum; hoc quod est ad aliquid est huiusmodi; ergo etc. Minor patet, quia quod solum hic est de genere hoc est solum inclinatio et de ipsa possum dicere quod est ad aliquid, ut praeostensum est, quia nulla substantia est ad aliquid, et quod sic dicitur de uno intelligatur de omni.

Et notandum quod substantia quae significatur per hoc nomen “pater” secundum quod per hoc nomen significatur est relativa vel ad aliquid, et haec eadem substantia per modum substantiae significata vel per nomen quod solum significat substantiam non est relativa nec ad aliquid; et hoc intelligit Aristoteles. Est sermo Aristotelis proprius quod nulla substantia secundum quod per nomen substantiae significatur est ad aliquid, si tamen substantia significetur per aliquod nomen quod significat quandam relationem, quae scilicet relatio simul sit cum substantia, tunc, cum per tale nomen significatur potest dici ad aliquid. Vocabo igitur substantiam significatam per hoc nomen, “pater” *a*. Secundum quod per hoc nomen significatur non est ad aliquid, quia “Sor” et “Plato” sunt nomina substantiarum, et substantia unde substantia non dicitur ad aliquid.

Sed obviabit quod haec substantia non est per se ad aliquid quia non inquantum substantia sed inquantum tali inclinationi est annexa; erit igitur ad aliquid per accidens. Et cum omne per accidens habeat reduci ad per

1 re] rebus *O* **1** sed] de re *add. O* **1** alterius] al bonus terius *ut v. O* **4** si igitur aliquid sit] si igitur aliquid substantia(?) sit *O* : significatur aliquid sic *C* **4** pater] pars *C* **6** arguo sic] *inv. O* **7** praedicatur] hic *add. O* **7** hic est] *inv. O* **7** hoc] et hoc *O* **8** hic] *om. C* **9** hoc] haec *C* **10** est[1]] *om. C* **13** nomen] pater *add. O* **13** significatur] significativa *O* **16** intelligit] intellexit *O* **16** est] ergo *add. O* **17** est] et *O* **18** substantia] *om. O* **21–22** nomen] pater si pater *a.c. add. O*

se quaeritur: Quid est in hoc nomine "pater" quod per se est ad aliquid? Et cum ipsa substantia non sit, videtur quod ipsa inclinatio cum non sit in ipso nisi duo. Ergo erit ipsa inclinatio ad aliquid. Ergo ut prius, erit ad aliquid hic genus, quia per se praedicatur de rebus huius generis, aut ipsa inclinatio nec per se nec per accidens erit ad aliquid nec est relatio. Quid igitur est per se ad aliquid?

Dico quod relatio substantiae per accidens dicitur ad aliquid, substantia vero sub inclinatione per se est ad aliquid. Et bene considera qualiter haec inclinatio non possit esse ad aliquid, quia haec praepositio "ad" significat inclinationem actus ad substantiam, et hoc quod est "aliquid" dicit terminum illius. Et cum omnis inclinatio exigat duo extrema, quodcumque sit illud quod est ad aliquid, ipsum dicet terminum a quo est ipsa inclinatio ex quo praepositio denotat inclinationem et accusativus casus sequens terminum ad quem est illa inclinatio. Si igitur inclinatio esset ad aliquid, inclinatio esset principium inclinationis, et consimiliter esset de illa secunda inclinatione sicut de prima; esset igitur sic procedere in infinitum, et inclinationis esset inclinatio. Et haec bene considera, quia videbuntur esse falsa nisi bene considerentur et specialiter quia ab omnibus fere repudiantur.

Item. Quaeritur cuius cognitionem habent relativa, et secundum Aristotelem videtur quod utrumque debeat cognosci per reliquum.

Sed hoc non videtur. Si enim omnis cognitio per priora est et notiora, utrumque esset prius et notius se ipso quod est impossibile; et cum omnis cognitio sit per principia, utrumque esset principium sui ipsius et esset idem principium et principiatum.

3 ergo erit] erit igitur *O* **4** hic] hoc *CO* **4** quia] quod *O* **5** per se] ac *add. a.c. O* **6** est per se] per se est *O* **8** per se] non *add. C* **9** haec[1]] ista *O* **10** aliquid] ad aliquid *C* **13** praepositio] propositio *C* **14** terminum] illum terminum *O* **14** illa] ipsa *O* **14–15** si...esset] *om. C* **16** esset igitur] *inv. O* **16** sic] *om. O* **17** haec] hoc *CO* **18** falsa] falsum *C* **18–19** ab omnibus fere] fere ab omnibus *O* **21** reliquum] relativum *O* **22** hoc] *om. C* **24** utrumque] principium *add. C* **24** esset[2]] erit *C*

Quamplures sunt hic quaestiones difficiles, ut illa quae quaerit quae sunt species et differentiae in hoc praedicamento; et illa quae quaerit qualiter habent definiri relativa; et utrum possibile sit relativa venire in divisionem generis eiusdem vel non; et cum non solum dicat quod relativa sunt quorum esse est ad aliquid se habere sed addit "quodammodo" quaeritur igitur quis sit modus secundum quem relativa se debent habere ad invicem; et utrum omnis inclinatio unius ad alterum sit relatio quae sit de hoc praedicamento, verbi gratia habitudo quae est materiae primae ad formam secundam, de qua | dicit Aristoteles in *Physicis* | quod materia appetit formam sicut turpe bonum et mulier masculum — estne igitur haec habitudo de hoc genere? Quod si sic, cum habitudo principiorum praecedat eorum compositionem, relatio eorum erit prior quam substantia composita, et cum nomen cuiuslibet generis sit nomen aggregati, relatio praecedet genus generalissimum de praedicamento substantiae immo potius praecedet omne genus; igitur praecedet se. Et cum in Primo sint multae relationes, qualiter erit de his? (Et de hoc sunt multae quaestiones, de quibus taceamus.) Et utrum accidens sit sola habitudo vel inclinatio substantiae vel aliquid inclinatum ad substantiam. Et si hoc, ipsa inclinatio quae est accidentis ad substantiam eritne in hoc genere vel non? Et si sic, quaeritur qualiter quia in unoquoque genere est unum primum principium quod est mensura omnium eorum quae sunt in illo genere sicut habetur in decimo. Quaeritur quae sit prima relatio et ubi, et hoc viso videtur quod est

C 15vb *O* 21vb

9 Arist. *Phys.* I.9.192a20–23. Cf. Anon. *Auct. Arist.* 2.32 ed. Hamesse 142) **21–22** Arist. *Metaph.* X.1.1052b18–32. Cf. Anon. *Auct. Arist.* 1.239 ed. Hamesse 135)

1 illa] scilicet *add. O* **3** et utrum] utrum scilicet *O* **3** possibile sit] *inv. O* **3** relativa[2]] *om. O* **3–4** divisionem] divisione *CO* **4** generis eiusdem] *inv. O* **6** igitur] *om. O* **6** quis] quid *CO* **6** debent] debeant *O* **6–7** ad invicem] ad veritatem *C* **8** hoc praedicamento] *inv. O* **8** primae] primo *O* **10** mulier] feminam *O ut v.* **10** igitur haec] *om. C* **11** praecedat] praecedit *O* **13** aggregati] aggregatum *C* **13–14** praecedet] praecedit *O* **15** praecedet[1]] praecedit *O* **15** primo] prima *C* **16** sunt multae] *inv. O* **17** taceamus] doceamus *C* **20** principium] nummum *C ut v.* **22** sit] est *O* **22** quod] quid *O*

praecisum subiectum huius passionis quae est relatio de quo immediate demonstari poterit, et tunc quaeritur qualiter demonstrari habet. Et licet quaedam eorum praesentis speculationis sint necessaria, ad praesens de his plus dicere pratermitto tum quia deficio tum quia [de eis] alias in eis Deo dante laborabo tum quia prolixitas taedium ingereret imbecillibus, pro quibus onus tantum assumere fatuum esse existimo.

<APPENDIX: LECTIONIS XI EXCERPTA>

| … Et sequitur pars in qua removet quandam dubitationem incidentem, et *C* 17ra; *O* 23va
est quia in capitulo de relatione dicebatur quod habitus et dispositio sunt ad aliquid, in capitulo de qualitate dicebat ipsa esse de prima specie qualitatis; hoc videtur male et contra hanc regulam: "Diversorum generum etc." Sic movet dubitationem. Et hoc est: *At vero non decet* 8.11a20).

Solvit eam dicens quod in omnibus his genera sunt ad aliquid, species autem qualitates; scientia enim dicitur alicuius scientia et grammatica non dicitur alicuius grammatica sed scientia alicuius. Et hoc est: *Paene autem ea quae sunt* (8.11a23). Et dicitur quod ponit aliam conclusionem cum dicit: *Amplius si contingit* 8.11a37), et est quod si ista sunt in his vel de his duobus generibus, non est inconveniens enumerare ea inter utraque. Ecce prima solutio videtur supponere impossibile et etiam non esse ad propositum; antecedente supposito secunda esset ad propositum, sed antecedens eius est impossibile quod concluditur in dubitatione. …

| … Solutio Aristotelis videtur vituperanda esse. Dicit enim quod scien- *C* 17rb; *O* 23vb
tia est ad aliquid. Sed hoc videtur impossibile quia in quocumque praedicamento est genus, est species; et ad hoc facit regula Aristotelis: *Quando*

11 Arist. *Cat.* 7.6b2–6 **11–12** Arist. *Cat.* 8.8b26–27 **12–13** Arist. *Cat.* 3.1b17

2 tunc quaeritur] non quare *C* **3–4** de his plus dicere] plus dicere de his *O* **4** de eis] de *C* **5** taedium] *post* ingereret *O* **5** ingereret] *lectio incerta O* : *quid habeat C legere nequeo* **5** imbecillibus] becillibus *C* **10–11** quod…dicebat] *om. C* **11** de^{2}] in *O* **14** solvit] et solvit *O* **14** species] genera *O* **18** in] de *O* **18** de] in *O* **21** antecedente] ab^{te} *C* **21–22** antecedens eius] immo *O* **23** vituperanda esse] *inv. O* **25** genus] in eodem *add. O*

alterum de altero (3.1b10). Et etiam, posito quod hoc esset possibile, adhuc sequeretur inconveniens prius oppositum. Et sic solutio Aristotelis non solvit propositum. Opponens enim non curat de grammatica vel de musica, sed dicet sic: Quod significatur per hoc nomen “scientia” est ad aliquid; sed quod significatur per hoc nomen est qualitas; ergo qualitas est ad aliquid; ergo adhuc sequitur idem quod prius, scilicet quod idem erit sub diversis generibus.

Forte dices quod illud quod significatur per hoc nomen “scientia” est ad aliquid per se sed qualitas per accidens et non per se id est per naturam suarum specierum, et ad hoc induces litteram Aristotelis, quae dicit quod nos dicimur quales secundum scientias speciales; non enim dicimur scientes eo quod habeamus scientiam universalem, sed quia habemus scientias particulares. Et hoc est: *Dicimur enim quales secundum singularia*; *haec enim et habemus scientes enim dicimur quod habemus singulas scientias* (8.11a32). Non igitur est inconveniens scientiam esse ad aliquid per se per accidens vero qualitatem.

Sed quid? Hoc nonne nomen speciei claudit in se significatum nominis generis? Si sic est, ergo per hoc nomen “grammatica” | *C* 17va significatur illud idem quod significatur per hoc nomen “scientia” cum quadam †actualitate†. Ergo si haec per se “Grammatica est qualitas,” haec erit per se “Scientia est qualitas,” et per prius convenit hoc nomen “qualitas” scientiae quam grammaticae.

Et etiam, si scientia est secundum accidens qualitas eo quod nos dicimur quales in habendo scientias singulas, simile esset color qualitas secundum accidens; nos enim dicimur quales eo quod habemus singulares colores.

1 possibile] impossibile *O* **5–6** sed…aliquid] *om. C* **9** qualitas] quantitas *C* **10** induces] inducet *C* **10** quae] qui *O* **11** nos] non *C* **12** eo quod] quia *O* **13–14** haec…habemus] haec enim et habemus scientes quod habemus *C* : non enim dicimur scientes quia habeamus *O* **15** igitur est] *inv. O* **16** qualitatem] quam est *C* **17–18** nominis] *om. O* **18** significatur] significatum *C ut v.* **20** per se grammatica] grammatica per se *O* **24–25** in habendo…quales] *om. C* **25** singulares] singulas *O*

Solvitne igitur Aristoteles per primam solutionem? Non, ut videtur nec per secundam, quia dicit: *si contingit hoc ipsum esse* etc. 8.11a37), et opponens dicit quod non contingit.

Aut forte hoc nomen "scientia," sicut et omne relativum, aggregat in se duo quorum unum est res et alterum est respectus vel inclinatio | illius rei *O* 24ra significatae per hoc nomen "scientia." Qualitas sine dubio est scientia, ipsa vero inclinatio est de genere relationis. Et quia ista relatio est in hac qualitate ipsa qualitas denominatur a tali relatione; et haec denominatio significatur cum dicitur "Scientia est ad aliquid" vel "Scientia est relativum." Denominative igitur praedicatur res praedicamenti relationis de scientia, et ex hoc non sequitur quod scientia sit de genere relationis. Immo potius sequitur oppositum, scilicet quod non sit, quia nihil praedicatur denominative de rebus sui generis. Non ergo est scientia de genere relationis licet sit relativa, sicut non est substantia de genere qualitatis licet sit qualis vel quantitatis licet sit quanta. Erit ergo scientia solum in genere qualitatis, et sic non erit idem in diversis generibus. Et si hoc, soluta est oppositio.

Sed numquid solvit sic Aristoteles? Videtur quod non. Et si sic, reducitur solutio sua ad hanc?

Hoc iam non est difficile. Si enim quicquid significatur per hoc nomen "scientia" significatur per hoc nomen "grammatica," in quocumque genere erit grammatica, et scientia, et non in alio; sed grammatica solum est in genere qualitatis; ergo et scientia. Non ergo idem in diversis generibus. Non est ergo solutio alia quam ponit Aristoteles cum dicit: *Amplius si contingit* etc. 8.11a37) Sed ex antecedente posito sub conditione infert quod intendit, et suum antecedens ostendit in parte praecedenti, scilicet

1 solutionem] aristoteles *add. sed exp. O* **2** esse] *om. O* **3** opponens] apponens *O* **6** significatae] significatum *C* : significatur *O* **6** est scientia] et qualitas *C* **10** praedicamenti] praedicati *O* **12** sit] sic *O* **14** non est substantia] substantia non est *O* **14–15** qualitatis…quanta] qualitatis vel quantitatis licet sit qualis vel quanta *O* **17** numquid] numquam *C* **17** solvit sic] *inv. O* **17–18** reducitur] rediit *C* : reducit *O* **18** solutio sua] solutionem suam *CO* **19** quicquid] rei *add. C* **21** et[1]] in eodem genere erit *O* **23** solutio alia] *inv. O* **24** contingit etc] contingenter *O*

quod contingit unum et idem esse qualitatem et relativum, non autem unum et idem contingit esse qualitatem et relationem.

Sed ex quo grammatica habet eandem relationem ad suum scibile quam habet scientia simpliciter ad scibile simpliciter quare non potest adeo bene grammatica dici ad aliquid per inclinationem quam habet ad suum scibile sicut dicitur scientia ad aliquid per inclinationem quam habet ad scibile simpliciter?

Et hoc est quia per hoc nomen “scientia” significatur ista res et ista inclinatio et ideo scientia dicitur ad aliquid. Res vero significata per hoc nomen “grammatica” in veritate habet inclinationem, sed illa inclinatio in veritate non significatur per illud nomen, et ideo non dicitur ad aliquid grammatica. Sed si tu imponeres nomen quod significaret huiusmodi speciem simul cum hac inclinatione illud nomen diceretur ad aliquid; ita bene diceretur ad aliquid sicut hoc nomen “scientia.” Subtiliter ergo inspexit Aristoteles. Omnia quae dicta sunt hic, a principio usque ad huc, deminute dicuntur vel fere et ideo quaere ea alibi plenius. De sex principiis residuis dubita super *Librum sex principiorum*.)

Et in veritate multum gravat nos suus modus loquendi, intelligendo Aristotelem. Aliquando enim valde proprie loquitur et aliquando confundit nomina; sumit enim aliquando qualitatem pro quali, cum dicit: *Suscipit autem qualitas magis et minus* 8.10b26), aliquando autem quale pro qualitate cum dicit: *Amplius si contingit hoc ipsum quale* etc. 8.11a37), et in multis aliis locis. Et praecipue gravat nos confusio horum nominum “ad aliquid” “relativum” “relatio.” Et horum differentiam quaere in capitulo de relatione et praecipue quaere differentiam inter hoc nomen “relativum”

1 relativum] relationem *O* **2** qualitatem et relationem] relationem et qualitatem *O* **4–5** non…dici] adeo bene dicitur grammatica *O* **5** inclinationem] relationem *O* **9** ideo] ista *add. C* **10** illa] *om. O* **11** significatur] significat *O* **12** grammatica] *post* ideo *O* **12** nomen] *om. O* **13** simul cum] sub *O* **13** diceretur] dicetur *O* **13–15** ita…aristoteles] *om. O* **15–16** ad huc deminute] *fenestram habet O* **17** super] *om. C* **19** et aliquando] aliquando autem *O* **20** sumit] sunt *a.c. C* **20** cum dicit] *fenestram habet O* **22** et] *om. O* **23** ad] *om. C* **24** relativum relatio] *inv. O* **24** quaere] *om. C* **25** hoc] *om. C*

et hanc circumlocutionem "ad aliquid." Videntur enim esse eadem cum convertantur tam in praedicando quam in consequendo. Quaerenda igitur est eorum differentia, quia eorum quae maxime conveniunt debemus quaerere differentiam; et in veritate non significant penitus idem.

1 et] inter *add. C* **2** praedicando] essendo *O* **2–3** igitur est] *inv. O*